

EKSTERIJERNE KARAKTERISTIKE DUBSKE PRAMENKE NA PODRUČJU SJEVERNE HERCEGOVINE

Admir Dokso¹, Ervin Zečević¹, Alma Rustempašić¹

Originalni naučni rad – *Original scientific paper*

Rezime

Cilj ovog istraživanja je ustanoviti eksterijerne karakteristike dubske pramenke na području sjeverne Hercegovine. Istraživanje je provedeno na 105 ovaca i 30 ovnova dubske pramenke na području općine Konjic. Da bi se utvrdile glavne eksterijerne karakteristike dubske pramenke uzete su osnovne tjelesne mjere: visina do grebena, dužina trupa, dubina trupa te obim prsa. Prosječne mjere za ženske životinje bile su: visina grebena 74,57 cm, dužina trupa 79,37 cm, dubina prsa 33,77 cm i obim grudi 110,11 cm. Za ovnove prosječne mjere su iznosile: visina grebena 84,13 cm, dužina trupa 88,53, dubina grudi 37,63 cm i obim grudi 117,43 cm. Podaci su analizirani korištenjem procedure UNIVARIATE statističkog paketa SAS. Dobiveni rezultati pokazuju nešto više vrijednosti nego što su to pokazala ranija istraživanja na životinjama koje pripadaju ovoj pasmini, što se može objasniti dobrim uslovima uzgoja i okoline. Da bi se dobila šira slika eksterijernih karakteristika dubske pramenke, potrebno je nastaviti istraživanja, uključujući značajno veći broj životinja na širem geografskom području.

Ključne riječi: *eksterijer, dubska pramenka, ovce*

UVOD

Dubska pramenka predstavlja autohtonu pasminu ovaca u Bosni i Hercegovini te spada u grupu krupnijih pramenki. To je ovca kombiniranih proizvodnih svojstava (mlijeko - meso - vuna). Spada u grupu kasnostasnih ovaca, otporna je, prilagodljiva, snažna je i skladne građe, svoj rast završava s 3 do 4 godine. Ovo je najzastupljenija ovca u Bosni i Hercegovini, mada tačno brojno stanje nije poznato. Najviše se uzgaja na širem području srednje Bosne, iako je u posljednje vrijeme dosta zastupljena i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine. Ovce prosječnog trajanja laktacije od 235 dana proizvedu 137 l mlijeka ili 593 ml/dan (Antunac i sar. 2002), sa prosječnim sadržajem suhe materije od 19,11%, masti 7,52%, protein 5,9% i laktoze 4,55 (Pavić i sar, 2002; Mioč i sar., 2007). Prosječna plodnost iznosi oko 120%, debljina vunskog vlakna je iznad 40 µm. Eksterijerne i proizvodne osobine pramenke su odraz uslova u kojima se ovca uzgaja. Runo je najčešće bijelo, a mogu se naći i potpuno crna ili sivo-crna grla. Ovce se uglavnom pripuštaju jednom godišnje (kraj ljeta, tokom

¹Poljoprivredno prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Zmaja od Bosne 8, Sarajevo
Corresponding author: a.dokso@ppf.unsa.ba

jeseni), a janje se krajem zime da bi janjad, nakon što ojačaju, mogla ići na ispašu. Obzirom da ne postoji jedinstven uzgojni program za ovu pasminu na području Bosne i Hercegovine, svi podaci koji se odnose na proizvodne pokazatelje, kao i oni koji nam daju karakteristike eksterijera ove pasmine izuzetno su značajni u cilju dizajniranja potencijalnog budućeg uzgojnog programa s ciljem poboljšanja proizvodnih karakteristika navdene pasmine, kao i očuvanja njenog uzgoja u čistoj krvi, obzirom da su sve prisutnija križanja dubske pramenke sa ovnovima drugih produktivnijih inostranih pasmina ovaca.

Cilj ovoga rada je da se utvrde osnovne karakteristike tjelesnog okvira mjerenjem visine grebena, dubine prsa, dužine tijela te obima grudi ovaca i ovnova dubske ovce, te na osnovu dobivenih rezultata ustanovi trend eventualnih promjena kada su u pitanju ove značajke.

MATERIJAL I METODE RADA

Istraživanjem je obuhvaćeno 105 ovaca i 30 ovnova dubske pramenke, sa završenim tjelesnim rastom i razvojem, nasumično izabranih iz četiri stada na području Hercegovačko-neretvanskog kantona, općina Konjic. Životinje, obuhvaćene ovim istraživanjem, su držane u tipičnim uvjetima za ovu pasminu.

Kod ispitivanih životinja mjerene su sljedeće tjelesne mjere: visina grebena, dužina trupa, dubina prsnog koša sa Lydtinovicim štapom te obim prsa vrpcom. Urađena je statistička obrada podataka i to: srednja vrijednost, standardna devijacija, varijacioni koeficijent, te minimalna i maksimalna vrijednost.

Podaci su analizirani korištenjem procedure UNIVARIATE statističkog paketa SAS.

REZULTATI I DISKUSIJA

U tabeli 2. su prikazani podaci statističke obrade podataka za izmjerene tjelesne mjere, te se može zaključiti da je ova populacija dubske pramenke imala veće vrijednosti izmjerenih tjelesnih mjera u odnosu na ranija istraživanja. Također i u usporedbi s drugim sojevima pramenke uočene su veće vrijednosti istraživanih karakteristika.

Tako su prema istraživanjima Ivankovića i sar. (2009) ovce kupreške pramenke imale visinu grebena 65,30 cm, dužinu trupa 68,82 cm, dubinu grudi 32,28 cm, širinu grudi 21,67 cm, obim grudi 94,57 cm i obim cjevanice 8,44 cm. Ovce dubske pramenke koje se nalaze na području Vrhovina u Republici Hrvatskoj imale su visinu grebena 66,76 cm, dužinu trupa 73,86 cm i širinu grudi 22,15 cm (Pavić i sar., 1999), dok su iste morfometrijske mjere za ovce dubske pramenke u Slavoniji iznosile: visina grebena 69,80 cm, dužina trupa 85,70 cm i širina grudi 27,40 cm (Antunović, 2013).

Tabela 1. Eksterijerne karakteristike različitih sojeva pramenke
 Table 1. Exterior characteristics of different strains of pramenka

Pasmina	Visina grebena	Dužina trupa	Dubina prsa	Obim prsa	Autor
Ovce					
Kupreška	65,30	68,82	32,28	94,58	Ivanković i sar.
Dubska (HR)	66,76	73,86	34,17	101,09	Pavić i sar.
Dubska (HR)	69,80	85,70	-	117,00	Antunović i sar.
Istarska ovca	73,51	77,33	32,98	96,69	Mikulec i sar.
Lička ovca	60,75	67,35	29,28	83,83	Mioč i sar.
Rabska ovca	56,83	64,60	28,29	82,28	Mioč i sar.
Paška ovca	56,14	64,27	28,98	83,26	Pavić i sar.
Creska ovca	54,64	67,83	29,34	83,10	Pavić i sar.
Ovnovi					
Kupreška	70,88	75,88	34,44	103,88	Ivanković i sar.
Dubska (HR)	72,64	80,79	35,86	103,14	Pavić i sar.
Dubska (HR)	75,50	86,60	-	124,10	Antunović i sar.
Istarska ovca	78,06	83,06	34,30	97,57	Mikulec i sar.
Lička ovca	67,60	74,20	33,50	96,90	Mioč i sar.
Rabska ovca	65,44	72,72	32,67	97,06	Mioč i sar.
Paška ovca	63,20	71,10	31,40	91,40	Pavić i sar.
Creska ovca	64,83	70,63	31,33	85,46	Pavić i sar.

Od autohtonih hrvatskih ovaca visina grebena kod istarske ovce bila je (73,51 cm) (Mikulec i sar., 2007), ličke ovce (60,75 cm) (Mioč, 1998), rabske (56,83 cm) (Mioč i sar., 2006), paške (56,14 cm) (Pavić i sar., 2005), i creske ovce (54,64 cm) (Pavić i sar., 2006). Uočljivo je da je posebno dubska pramenka u ovom istraživanju, u odnosu na ranija istraživanja, imala veće vrijednosti mjera visine grebena, dužine trupa, dubine grudi i obima grudi što je prikazano u tabeli 1. Važić i sar. su 2017. ustanovili sljedeće vrijednost: visina grebena 73,37 cm, dužina tijela 74,66 cm, dubinu prsa od 34,50 cm i obim grudi 98,72 cm. Posebno su uočljive razlike u dužini trupa i obimu prsa u odnosu na ovce obuhvaćene ovim istraživanjem. Prema

eksterijernim karakteristikama dubska pramenka odaje ovcu sredine u kojoj se nalazi i populaciju na kojoj nije provedena sistemska selekcija.

Tabela 2. Deskriptivna statistika eksterijernih karakteristika ovaca dubske pramenke
Table 2. Descriptive statistics of external characteristics of Dubska pramenka sheep

Osobina	\bar{X}	Sd	S_x	CV	Min.	Maks.
Visina grebena, cm	74.57	2.83	0.27	3.79	70	83
Dužina trupa, cm	79.37	3.06	0.29	3.85	73	86
Dubina grudi, cm	33.77	4.57	0.44	13.56	25	39
Obim grudi, cm	110.11	4.57	0.44	4.15	99	114

Prema istraživanjima Antunovića i sar. (2013) ovnovi travničke (dubske) pramenke u Slavoniji su imali visinu grebena 75,50 cm, dužinu trupa 86,60 cm, širinu grudi 26,60 cm, obim grudi 124 cm, te kada to uporedimo sa našim istraživanjima ovnovi su imali veće vrijednosti osim u obimu grudi koji je iznosio 117,43 cm. Ovnovi kupreške pramenke, prema Ivankoviću i sar. (2009) imali su visinu grebena 70,88 cm, dužinu trupa 75,88 cm, dubinu grudi 34,44 cm, širinu grudi 24,88 cm, obim grudi 103,88 cm, što je u odnosu na naša istraživanja imalo manje vrijednosti tjelesnih mjera. Poredeći visinu grebena ovnova ovog istraživanja sa visinom grebena ovnova autohtonih ovaca iz Republike Hrvatske može se zaključiti da ovnovi imaju manju visinu grebena kod istarske ovce (78,06 cm) (Mikulec i sar., 2007), ličke (67,60 cm) (Mioč i sar., 1998), ovnovi rapske (65,44 cm) (Mioč i sar., 2006), paške (63,20 cm) Pavić i sar., (2005), creske (64,83 cm) (Pavić i sar., 2006) od ovnova dubske pramenke (tabela 2). Na istoj pasmini ovaca Važić i sar. 2017. su ustanovili sljedeće vrijednosti za visinu grebena, dužinu tijele, dubinu prsa i obim grudi i to u vrijednostima od: 79,92 cm, 80,42 cm, 36,17 cm i 103,25 cm. Zapaža se da su ovnovi iz ispitivanih stada imali veće vrijednosti ispitivanih mjera, a posebno kada je u pitanju visina grebena i obim grudi. Veće vrijednosti istraživanih karakteristika mogle bi se objasniti zahtjevima lokalnog tržišta koje preferira veće životinje, te su u tome pravcu išli uzgoji i selekcijski rad uzgajivača.

Tabela 3. Deskriptivna statistika eksterijernih karakteristika ovnova dubske pramenke
Table 3. Descriptive statistics of external characteristics of Dubska pramenka sheep

Osobina	\bar{X}	Sd	S_x	CV	Min.	Maks.
Visina grebena, cm	84.13	3.35	0.61	3.98	79	92
Dužina trupa, cm	88.53	3.87	0.70	4.38	80	95
Dubina grudi, cm	37.63	2.56	0.46	6.80	31	41
Obim grudi, cm	117.43	6.81	1.24	5.79	101	119

ZAKLJUČAK

Dubska pramenka spada u skupinu krupnijih sojeva pramenke, kasnozrela je i potpuni razvoj postiže između treće i četvrte godine. Na temelju rezultata istraživanja možemo zaključiti da utvrđene eksterijerne mjere ovaca i ovnova dubske pramenke odstupaju od dosadašnjih istraživanja, te je istraživana populacija nešto većih eksterijernih mjera. Ovakva zapažanja mogla bi biti posljedica uzgojnih pravaca na istraživanom području, koji odgovarajući zahtjevima tržišta preferiraju veće životinje. Također, da bi se dobila potpuna slika cijele populacije dubske pramenke neophodno je nastaviti istraživanje karakteristika na većem broju životinja i uzgojnih područja, te jasno definirati uzgojne ciljeve.

REFERENCE

- Antunac, N., Mioč B., Pavić Vesna, (2002): The effect of stage of lactation on milk quality and number of somatic cells in sheep milk. *Milchwissenschaft*. 57 (6), 310-311.
- Antunović, Z., Vrbas, D., Marcela Šperanda, Novoselec, J., Željka Kir, Dalida Galović, (2013): Fenotipske odlike travničke pramenke u zapadnoj Slavoniji. *Zbornik radova*, 48. hrvatski i 8. međunarodni simpozij agronoma Dubrovnik, str. 703 - 706;
- Ivanković, S., Ćurković, M., Batinić, V., Mioč, B., Ivanković, A. (2009): Eksterijerne odlike kupreške pramenke. *Stočarstvo*, 63 (3), 163 - 173;
- Mikulec, D., Pavić, Vesna, Sušić, V., Mioč, B., Mikulec, K., Barać, Z., Prpić, Z., Vnučec, I. (2007): Odlike vanjštine različitih kategorija istarskih ovaca. *Stočarstvo* 61 (1), 13-22.
- Mioč, B., Pavić, Vesna, Barać, Z. (1998): Odlike eksterijera ličke pramenke. *Stočarstvo* 52 (2), 93-98.
- Mioč, B., Pavić, Vesna, Barać, Z., Sušić, V., Prpić, Z., Vnučec, I, Mulc, D. (2006): Vanjština rapske ovce. *Stočarstvo* 60 (3), 163-171.
- Mioč, B., Pavić Vesna, Sušić V. (2007): Ovčarstvo. Hrvatska mljekarska udruga.
- Pavić Vesna, Antunac N., Mioč B, Ivanković A., Lukač-Havrenk J. (2002): Influence of stage of lactation on chemical composition and physical properties of sheep milk. *Czech Journal of animal science*.
- Pavić, Vesna, Mioč, B., Barać, Z. (1999): Odlike eksterijera travničke pramenke. *Stočarstvo* 53, 2, 83 - 89, Zagreb;
- Pavić, Vesna, Mioč, B., Barać, Z., Vnučec, I., Sušić, V., Antunac, N., Samaržija, Dubravka (2005): Vanjština paške ovce. *Stočarstvo* 59 (2), 83-90.
- Pavić, Vesna, Mioč, B., Sušić, V., Barać, Z., Vnučec, I., Prpić, Z., Čokljat, Z. (2006): Vanjština creske ovce. *Stočarstvo* 60 (1), 3-11.

EXTERIOR CHARACTERISTICS OF DUBIAN PRAMENKA SHEEP

Summary

The aim of this research is to establish the external characteristics of the sheep pramenka in the area of northern Herzegovina. The research was conducted on 105 sheep and 30 rams of Dubian pramenka in the area of northern Herzegovina, Konjic Municipality. To determine the main exterior characteristics, basic body measures were taken: height at the withers, length of the body, depth and circumference of the chest. The average measures for female animals were: height at the withers 74.57 cm, body length 79.37 cm, chest depth 33.77 cm and chest circumference 110.11 cm. For rams, the average measures were: height at the withers 84.13 cm, body length 88.53, chest depth 37.63 cm and chest circumference 117.43 cm. Data were absolved using the UNIVARIATE statistical package SAS procedure. The obtained results show slightly higher values than shown by past research on animals belonging to this breed, which can be explained by good breeding conditions and the environment. In order to get a broader picture of the exterior characteristics of the Dubian pramenka, it is necessary to continue research, including a significantly larger number of animals in a wider geographical area.

Key words: *exterior, Dubian sheep, features,*